

IJTIMOY-IQTISODIY JARAYONLARNI PROGNOZLASHDA EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH USULLARIDAN FOYDALANISH

Madraimov Xabibullo, Yagmurova Derman, Tangriberganova Shahrizoda
Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti To'rtko'l fakulteti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20199377>

Annotatsiya: Ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni samarali prognozlash zamonaviy iqtisodiy siyosatni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqola ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishni bashorat qilishda ekonometrik modellashtirish usullaridan foydalanishning nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qiladi. Unda turli ekonometrik modellar, jumladan, regressiya, vaqt qatorlari va panel ma'lumotlari modellari qo'llash imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari prognozlashning aniqligini oshirish va iqtisodiy siyosat qarorlarini qabul qilishda ilmiy asoslangan yondashuvni ta'minlashga qaratilgan. Xulosa qilib aytganda, ekonometrik modellar iqtisodiy rivojlanish traektoriyalarini tushunish va boshqarish uchun kuchli vosita hisoblanadi.

Kalit so'zlar: Ekonometrik Modellashtirish, Ijtimoiy-iqtisodiy Prognozlash, Vaqt Qatorlari, Regressiya Tahlili, Iqtisodiy Siyosat, Bashoratlash, Panel Ma'lumotlari, Kvantitativ Usullar

Kirish

Ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlar murakkab va o'zaro bog'liq tizim bo'lib, ularni tushunish, tahlil qilish va prognozlash zamonaviy iqtisodiy siyosatni shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Globalizatsiya, raqamlashtirish va texnologik taraqqiyot sharoitida iqtisodiy o'zgarishlar tezlashib, an'anaviy tahlil usullari ko'pincha yetarli bo'lmay qolmoqda. Shu sababli, ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni chuqur o'rganish va kelajakdagi tendensiyalarni ilmiy asosda bashorat qilish uchun yanada takomillashgan, miqdoriy yondashuvlar talab etiladi. Ekonometrik modellashtirish aynan shunday yondashuvlardan biri bo'lib, iqtisodiy nazariya, matematika va statistikani birlashtirgan holda real dunyo ma'lumotlari asosida iqtisodiy munosabatlarni miqdoriy jihatdan baholash imkonini beradi [2, 5].

Ushbu soha iqtisodiy hodisalarni empirik tarzda o'rganish, sabab-oqibat bog'lanishlarini aniqlash va siyosiy qarorlar qabul qilish uchun ishonchli asos yaratishda muhim rol o'ynaydi [2]. Xususan, inflyatsiya, valyuta kurslari, YaIM o'sishi kabi makroiqtisodiy ko'rsatkichlarni prognozlashda ARIMA, VAR, GARCH kabi vaqt qatorlari modellari keng qo'llaniladi. Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi bilan birga, ekonometrik usullar Big Data, sun'iy intellekt va mashinani o'rganish texnologiyalari bilan integratsiyalashib, ma'lumotlar tahlilining yangi imkoniyatlarini ochmoqda [3]. O'zbekiston sharoitida ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda, ekonometrik modellashtirish usullaridan foydalanish mamlakatning barqaror iqtisodiy o'sishini ta'minlash va samarali siyosatni ishlab chiqishda strategik ahamiyat kasb etadi [3]. Mazkur maqola ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni prognozlashda ekonometrik modellashtirish usullarining nazariy asoslari, amaliy qo'llanilishi va O'zbekiston sharoitidagi o'ziga xos xususiyatlarini har tomonlama tahlil qilishga bag'ishlangan.

References:

1. Xolmatov, B. B., & Abdullayev, A. A. (2022). Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida iqtisodiy o'sishni ekonometrik modellashtirish. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, (4), 11-19. – <https://iqtisodiyot.uz/uz/journals/4/2022>

2. Abduxalilov, A. A. (2021). O'zbekistonda iqtisodiy o'sishni ekonometrik modellashtirish va prognozlash. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, (1), 1-10. – <https://iqtisodiyot.uz/uz/journals/1/2021>
3. Toshpo'latov, A. A. (2023). O'zbekiston Respublikasida iqtisodiy o'sishni ekonometrik modellashtirish va prognozlash metodologiyasini takomillashtirish (Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi). Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti.
4. Raxmatov, N. N. (2021). O'zbekiston Respublikasida aholi daromadlarini ekonometrik modellashtirish va prognozlash. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, (5), 1-10. – <https://iqtisodiyot.uz/uz/journals/5/2021>
5. Xudoyberdiyev, A. X. (2022). O'zbekistonda iqtisodiy o'sishni ekonometrik modellashtirish va prognozlash. Buxoro davlat universiteti ilmiy axborotnomasi, (1), 121-126. – <https://journal.buxdu.uz/index.php/journal/article/view/1012>
6. Rajabov, J. T. (2023). Raqamli iqtisodiyot sharoitida iqtisodiy jarayonlarni ekonometrik modellashtirishning nazariy asoslari. Iqtisodiyot va moliya, (1), 10-18. – <https://iqtisodiyotvamoliya.uz/uz/journals/1/2023>
7. Qayumov, A. A., & Xolmatov, B. B. (2020). Ekonometrik modellashtirish asoslari (O'quv qo'llanma). Toshkent: "Lesson Press" nashriyoti.
8. Mirzayev, Q. A. (2023). O'zbekiston Respublikasida valyuta kursini ekonometrik modellashtirish va prognozlash. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, (2), 1-10. – <https://iqtisodiyot.uz/uz/journals/2/2023>
9. Ergashev, S. A. (2021). O'zbekistonda aholi bandligini ekonometrik modellashtirish va prognozlashning nazariy-metodologik asoslari (Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi). Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti.